

A bírálóbizottság értékelése

Tóth Valéria disszertációja a magyar nyelvtörténeti kutatásokban meghatározó szerepet játszó két ősi tulajdonnévfajta, a személynévek és a helynévek rendszerének, illetőleg rendszerszerű összefüggéseinek újszerű, összefoglaló értékű feldolgozása. A témakör elemzését a szerző koherens, funkcionális szemléletű – a névadás és névhasználat kognitív és pragmatikai tényezőire figyelemmel lévő –, korszerű névelméleti keretben végzi el.

Az általános névtani kérdéseket a rendelkezésre álló ómagyar kori névanyag rendszerszerű vizsgálatával együtt tárgyalja, igazolva egyúttal a felhasznált névelméleti keret és leírási mód alkalmasságát is. Elemzi az olyan névelméleti alapokra helyezendő, fontos módszertani következményekkel járó kérdéseket is, mint amilyenek az írott forrásokban előforduló névadatok tényleges névhasználati értékének a meghatározási lehetőségei és korlátai. Vizsgálataival különböző részleteiben új megvilágításba helyezi, korrigálja, illetőleg új eredményekkel gazdagítja eddigi tudásunkat; bátor vitakészséggel, széles körűen hasznosítva forrásait, illetve a témakör szakirodalmát.

Az ómagyar kor személynévrendszerének és az alkalmazott megközelítés szerint meghatározott személynévfajtáknak nem csupán fő jellegzetességeit, de kialakulásuknak, egymásra épülésüknek a folyamatát is bemutatja. Ugyanezen megközelítéssel, nagy vonalakban felvázolja változásuk, történetük további, ezáltal teljessé tehető íveit, tehát a magyar személynévrendszer fő típusainak alakulástörténetét is. A személynévek rendszerösszefüggéseinek a helynévrendszerre való kiterjedését is részletesen tárgyalja. Az utóbbi kérdéskört hangsúlyosan a személynévek használata felől közelíti meg, s a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt fektet az egyéni, tudatos névadói tevékenység szerepére a névtípusok keletkezésében.

A névadás, a névhasználat és a névanyag különböző jellemzőit, a névmodellek működését Tóth Valéria nyelvi és társadalmi-kulturális kontextusban is vizsgálja, bemutatva, hogy ezek a vizsgált névtípusok rendszertani jellemzőire és változásaira milyen fontos hatást gyakoroltak. A szerző tekintettel van arra a hagyományosan jelentős szerepre is, amelyet a vizsgált korszak névanyaga a régi magyar történelemre vonatkozó kutatásokban játszik, annak a felelősségnek a tudatában, amivel a név- és nyelvtudomány e téren a társtudományoknak mindenkor tartozik. Ezért vállalkozik Tóth Valéria több problémakörnek – mint a történeti helynév-tipológia kronológiai tanúságtételének, illetőleg a formáns nélkül alakult személynévi helynévek kérdéseinek – az újragondolására.

Tóth Valéria kutatásait szélesebb, európai kontextusba is helyezi, illetőleg ennek fontosságát hangsúlyozva a további kutatások számára is fontos irányt jelöl ki. Disszertációjával a jövőbeli (nemzetközi és kontrasztív) névtörténeti kutatások számára egyaránt alkalmas névelméleti keretet, leírási modellt és módszertani mintát kínál.

A Bizottság meggyőződéssel javasolja az MTA doktora cím odaítélését Tóth Valériának, egyszersmind javasolja a disszertáció mielőbbi közzétételét.